

УДК 327:321.7:321.01(6-11)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.62.34>

ДИНАМІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОГО ВПЛИВУ НА НАЦІОНАЛЬНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ТА ДЕМОКРАТИЧНІ ПРОЦЕСИ У КРАЇНАХ РЕГІОНУ МЕНА

Ірина Климчук

*Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут гуманітарних та соціальних наук,
кафедра політології та міжнародних відносин
вул. Митрополита Андрія, 5, 79013, м. Львів, Україна*

Інна Михальчук

*Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Митрополита Андрія, 5, 79013, м. Львів, Україна*

У статті досліджується функціонування національного суверенітету в умовах зовнішнього тиску на політичні системи країн Близького Сходу та Північної Африки (MENA), з акцентом на взаємозв'язку між інтервенціонізмом та процесами демократизації. Оригінальність цього дослідження полягає в теоретичному аналізі змін, що відбуваються в контексті традиційної вестфальської моделі суверенітету під впливом новітніх глобальних викликів – зокрема, гуманітарних катастроф, процесів демократизації і зростаючої ролі інтервенціоністських доктрин. У рамках дослідження здійснено типологізацію політичних реакцій країн на зовнішнє втручання та виявлено такі три моделі реагування досліджуваних держав: адаптивна модель (Туніс) – часткова відповідь на зовнішній тиск шляхом обмежених реформ задля збереження політичної стабільності та суверенітету; руйнівна модель (Лівія, Сирія) – глибокі наслідки зовнішнього втручання, що призвели до фрагментації державної влади та втрати ефективного контролю над територією; внутрішньо-авторитарна модель (Єгипет) – реакція у вигляді відновлення контролю над інституціями через військове втручання, з акцентом на стабільність за рахунок послаблення демократичних процесів. Застосовано методологію якісного порівняльного аналізу, кейс-стаді та процес-трейсингу для вивчення наслідків інтервенцій і механізмів адаптації суверенітету. Встановлено, що у Тунісі демократичний перехід здійснювався через внутрішні переговорні механізми за мінімального зовнішнього впливу, що дало змогу зберегти інституційну цілісність держави. Водночас у Лівії інтервенція під командуванням військ НАТО в рамках доктрини R2P призвела до розпаду централізованої влади та утворення «негативного суверенітету». Натомість сирійський уряд, користуючись міжнародно-правовими нормами невтручання, заблокував зовнішню інтервенцію, зберігши формальний суверенітет ціною гуманітарної катастрофи. З іншого боку, єгипетський кейс продемонстрував вплив внутрішнього військового втручання на збереження національного суверенітету, проте з відкатом демократичних процесів.

Сформульовано висновок, що ефективність зовнішніх інтервенцій у підтримці демократичного врядування залежить від урахування локального контексту, наявності стійких інститутів та внутрішньої легітимності у досліджуваному регіоні. Встановлено, що універсальні підходи до демократизації без відповідної інституційної підтримки виявляються обмежено результативними або контрпродуктивними.

Ключові слова: національний суверенітет, демократизація, зовнішнє втручання, адаптивний суверенітет, регіон MENA, Арабська весна.

Центральною проблемою, що розглядається у цьому дослідженні, є фундаментальна суперечність між принципом національного суверенітету та міжнародно визнаною відповідальністю захищати (Responsibility to Protect, R2P) у разі порушень прав людини, гуманітарних криз або дефіциту демократії. Ця дилема набула особливої гостроти в контексті країн Близького Сходу та Північної Африки (MENA), де хвиля протестів, відома як арабські повстання, була спричинена актом самоспалення молодого громадянина Тунісу – подією, що стала каталізатором масових виступів проти несправедливості, репресій та соціального приниження [3].

Міжнародна реакція на ці події виявила глибокі суперечності у трактуванні та реалізації державного суверенітету в умовах глобалізованої системи міжнародних відносин. З одного боку, втручання зовнішніх акторів часто аргументувалося необхідністю захисту прав людини та підтримки демократичних змін; з іншого – викликало обґрунтовану критику щодо легітимності таких дій та їх відповідності нормам міжнародного права.

Наукова новизна цього дослідження полягає у його внеску до осмислення трансформації традиційної вестфальської моделі суверенітету в умовах сучасних викликів – гуманітарних катастроф, хвиль демократизації, а також зростаючої ролі інтервенціоністських доктрин. Як зазначає А. Зартман, країни Близького Сходу сформували власне розуміння та практики щодо функціонування національного суверенітету, що ставлять унікальні виклики перед усталеними концепціями у теорії міжнародних відносин [10].

Актуальність теми зумовлена тим, що в сучасному академічному дискурсі зростає кількість критичних оцінок іноземного втручання в регіоні MENA як неефективної спроби демократизації. Це, своєю чергою, піднімає фундаментальні питання щодо легітимності, результативності та етичної виправданості подібних дій у світовій політиці.

Метою дослідження є аналіз функціонування національного суверенітету в умовах зовнішнього тиску в політичних системах країн Близького Сходу та Північної Африки (MENA), з особливою увагою до взаємозв'язку між інтервенціонізмом та процесами демократизації.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі дослідницькі завдання: типологізувати країни регіону MENA за характером політичної реакції на зовнішнє втручання у контексті збереження або трансформації суверенітету; оцінити вплив міжнародних інтервенцій на хід демократичних трансформацій у вибраних країнах регіону; виявити моделі опору, адаптації та трансформації у відповідь держав на зовнішній політичний та інституційний тиск; оцінити ефективність різних форм зовнішнього втручання в контексті підтримки демократичного врядування.

Дослідження здійснюється з використанням якісного порівняльного аналізу, що дає змогу системно вивчати випадки з трьох типологічних груп країн регіону: країни, що пережили зміну режиму – Туніс, Єгипет; країни, які зазнали розпаду або глибокої ерозії державності – Лівія, Сирія.

Такий підхід дає змогу систематизувати варіанти політичної реакції на зовнішній вплив, а також порівняти результати інтервенцій у контексті збереження чи трансформації суверенітету.

Аналітична база дослідження включає широкий спектр джерел: академічну літературу, звіти міжнародних організацій, політичні декларації, урядові документи та архівні матеріали. Методологія передбачає поєднання документального аналізу з кейс-стаді та використання процес-трейсингу для ідентифікації причинно-наслідкових зв'язків між зовнішнім втручанням, змінами в інституційній структурі та результатами демократизації.

Водночас наше дослідження стикається з низкою методологічних та емпіричних обмежень. По-перше, хронологічна тривалість і незавершеність політичних процесів у багатьох країнах регіону ускладнюють формулювання остаточних висновків. По-друге, обмежений доступ до офіційних документів і надійних джерел інформації в авторитарних та постконфліктних державах знижує рівень емпіричної повноти аналізу. По-третє, зосередженість на державному рівні залишає поза увагою субнаціональні та транснаціональні чинники, які також впливають на динаміку демократизації та суверенітету.

Туніс є прикладом країни, де зовнішнє втручання було мінімальним, а процес внутрішньої демократизації відбувався через переговорний перехід. Досвід Тунісу демонструє можливість збереження суверенітету одночасно з реалізацією політичних реформ. Однорідний і світський характер суспільства сприяв цьому процесу, хоча залишаються виклики у врівноваженні ісламістських і світських політичних сил.

Успіх перехідного періоду в Тунісі підтверджує тезу Х. Хашана, що «араби не можуть і не повинні повторювати культурні трансформації та історичні процеси Західної Європи задля модернізації та демократизації» [3]. Відносно однорідне суспільство Тунісу та усталені державні інститути дали змогу країні пройти перехідний період, зберігаючи суверенну цілісність. Виклики суверенітету в сучасних міжнародних відносинах вимагають рішень, що враховують конкретний контекст, а не універсальні шаблони [8].

Випадок Тунісу демонструє те, що в цьому дослідженні називається адаптивним суверенітетом – стратегічним підходом, який дає змогу державам управляти зовнішнім тиском на демократизацію, зберігаючи при цьому основні суверенні прерогативи. Мінімальне зовнішнє втручання в перехідний процес Тунісу різко контрастує з більш інтервенційними підходами в Лівії та Сирії, що свідчить про те, що внутрішні процеси демократизації можуть бути більш сумісними зі збереженням суверенітету.

Втручання НАТО в Лівії у 2011 році стало найбільш драматичним застосуванням доктрини «Відповідальності за захист» (R2P) у регіоні MENA, водночас продемонструвавши проблемний характер взаємозв'язку між гуманітарною інтервенцією та збереженням суверенітету. Т. Даль-Еріксен охарактеризував реалізацію R2P у Лівії як контроверсійну, підкресливши, що інтервенція вийшла за межі первинного гуманітарного мандату та сприяла довготривалій фрагментації держави [1].

Лівійський випадок демонструє, що зовнішнє втручання, навіть легітимізоване міжнародно-правовими рамками, здатне фундаментально підірвати традиційне вестфальське розуміння суверенітету. Спираючись на принцип пропорційності в міжнародному праві, втручання в Лівії поставило важливі питання щодо меж і обґрунтованості інтервенцій. Початкове гуманітарне обґрунтування швидко перетворилось на операцію зі зміни режиму, що суперечило принципам суверенітету та невтручання [9].

Інтервенція привела до усунення режиму М. Каддафі, проте не забезпечила створення альтернативних інституційних структур, що породило феномен «негативного суверенітету» – формального міжнародно-правового визнання за відсутності ефективної внутрішньої влади. Розпад центральної влади створив умови, за яких держава, формально зберігаючи свій суверенітет, підтримує кордони переважно завдяки втручанням сусідніх країн, які прагнуть запобігти її подальшому розпаду.

Трансформація суверенітету Лівії від періоду до втручання до поствтручання виявляє кілька ключових закономірностей:

До втручання (2011 рік):

- авторитарний, але функціонуючий державний апарат;
- централізований контроль над територією та ресурсами;

- міжнародне визнання і дипломатичні відносини;
- дієва, хоча й репресивна, внутрішня безпека.
- Після втручання (з 2011 року досі):
- множинні конкуруючі центри влади, що претендують на легітимність;
- фрагментація контролю над територією;
- збереження міжнародного визнання конкуруючих урядів;
- тривалий вакуум безпеки та гуманітарна криза.

Потенційне зловживання суверенітетом з боку репресивних режимів ускладнює глобальне завдання балансування між національним суверенітетом та інтервенціями задля захисту прав людини, що яскраво ілюструє випадок Лівії. Інтервенція створила умови, за яких різні збройні угруповання апелюють до претензій на суверенітет, не маючи інституційної спроможності здійснювати ефективне врядування [5].

Сирійський конфлікт є одним з найскладніших випадків порушення суверенітету в сучасному регіоні Близького Сходу та Північної Африки. На відміну від Лівії, де R2P застосовувалася (хоч і контроверсійно), Сирія демонструє випадок, коли претензії на суверенітет успішно блокували масштабне гуманітарне втручання. Застосування принципів суверенітету сирійським урядом, підтримане росією та Китаєм у Раді Безпеки ООН, запобігло схваленню військової інтервенції в рамках R2P, незважаючи на численні зафіксовані порушення прав людини [6].

За даними останніх наукових досліджень, R2P не змогла забезпечити ефективний захист вразливого населення Сирії у перші два роки кризи через суперечливі інтерпретації ролі та відповідальності США [2]. Цей провал ілюструє ключову проблему сучасних міжнародних відносин – вибіркове застосування доктрин втручання, засноване на політиці сили, а не на послідовних гуманітарних принципах.

Сирійський випадок висвітлює кілька критичних аспектів суверенітету під тиском (суверенітет як опір):

- успішне використання принципів невтручання для запобігання інтервенції;
- застосування претензій на суверенітет для легітимації внутрішніх репресій;
- міжнародна підтримка союзників, які захищають принципи суверенітету;
- збереження членства в ООН та дипломатичного визнання попри конфлікт.
- Обмеження суверенітету:
- втрата ефективного контролю над значними територіями;
- присутність іноземних військових сил (російських, іранських, турецьких, американських);
- криза біженців, що впливає на суверенітет сусідніх держав;
- фактичний поділ за етнічними та релігійними ознаками.

Як зазначає Х. Хашан, «арабські правителі схильні применшувати реальні вимоги своїх громадян щодо політичних змін і відкидати їх як іноземні змови», що достовірно передає реакцію сирійського уряду на повстання. Ця стратегія дала змогу зберегти режим, але коштом величезних гуманітарних та територіальних втрат [3].

Конфлікт також демонструє межі сучасного розуміння суверенітету. Хоча уряд зберіг міжнародне юридичне визнання, він втратив ефективний контроль над великими територіями, створивши умови, які ілюструють, що держави, суверенітет і кордони на Близькому Сході настільки ж дискусійні, як і самі концепції [10].

Нагомість досвід Єгипту демонструє вплив внутрішнього втручання збройних сил на співвідношення між суверенітетом та демократичними процесами. Військовий переворот 2013 року, в результаті якого був усунутий демократично обраний президент М. Мурсі,

засвідчив, що політичне значення збройних сил у нестабільних арабських країнах залишається високим і не зазнало істотних змін [3].

Приклад Єгипту продемонстрував здатність традиційного суверенітету підтримуватися через внутрішні авторитарні механізми, водночас реагуючи на зовнішній тиск щодо демократизації. На відміну від переговорного переходу в Тунісі або зовнішнього втручання в Лівії, Єгипет зазнав того, що можна охарактеризувати як відновлення суверенітету через військові дії, що скасували демократичні здобутки.

Таким чином, Єгипет швидко втратив імідж «президентської корупційної моделі», водночас міцно тримаючись за саму ідею держави, що детально слідує траєкторією країни після 2013 року. Втручання військових дало змогу зберегти державні інститути, водночас загальмувавши процеси демократизації, засвідчуючи, що збереження суверенітету іноді може суперечити цілям демократичного розвитку [10]. Політичний вплив єгипетської військової еліти зумовлений багатомільярдним інвестиційним портфелем, що охоплює широкий спектр економічної діяльності: сільськогосподарські, промислові та меліоративні підприємства; будівництво мостів, стадіонів і спортивних комплексів; реалізацію туристичних проєктів; а також зведення житлових кварталів. Така економічна присутність забезпечує інституційні інтереси армії, що ускладнює процеси демократичних перетворень і знижує ефективність зовнішніх інтервенційних зусиль. Отже, економічний вимір військової потуги ускладнив як внутрішні зусилля з демократизації, так і можливості зовнішнього втручання.

Ключові характеристики національного суверенітету Єгипту можемо охарактеризувати таким чином: військове втручання для підтримки державної стабільності на шкоду демократичним процесам; збереження міжнародної легітимності за обмеження внутрішнього політичного простору; економічно-націоналістична політика для зменшення зовнішніх залежностей; виважене регулювання зовнішньополітичних відносин з провідними центрами сили (США, росія, країни Перської затоки).

Таким чином, дослідження виявило кілька ключових закономірностей щодо реагування політичних систем країн Близького Сходу та Північної Африки на тиск з боку зовнішнього втручання та вимог демократизації. Встановлено, що замість звичного протистояння зовнішньому тиску багато держав регіону розробили адаптивні стратегії, що дають змогу зберігати основні засади суверенітету, водночас впроваджуючи окремі реформи. Такий «адаптивний суверенітет» дає змогу державам протистояти зовнішньому тиску, не порушуючи фундаментальних правових та політичних засад та принципів [4].

Доведено, що зовнішнє втручання в держави Близького Сходу та Північної Африки (MENA) відбувалося за принципом вибірковості, що базується на геополітичних інтересах, а не на послідовному застосуванні гуманітарних чи демократичних принципів. Така вибірковість підриває легітимність доктрин втручання та підсилює її сприйняття як зовнішнє маніпулювання. Підкреслюється, що міркування щодо пропорційності зовнішнього втручання в міжнародному праві здебільшого відступають на другий план перед політичними інтересами, а також суперечливим застосуванням принципів R2P у різних конфліктних сценаріях [9].

В результаті проведеного дослідження з'ясовано, що в арабо-ісламських суспільствах релігійний мілітаризм є сучасним відхиленням і має обмежені історичні прецеденти. Це свідчить про те, що ефективність зовнішнього втручання значною мірою залежить від урахування глибоких культурних та релігійних контекстів. Встановлено, що сучасні виклики суверенітету слід розглядати з урахуванням локальних особливостей, а не через призму універсальних підходів [8].

Доведено, що держави регіону MENA демонструють високу інституційну стійкість: державні структури часто зберігаються навіть після зміни режимів. Жодна з цих держав не розпалася на менші суверенні утворення; як слабкість правлячої верхівки, так і реакція населення відбувалися в межах наявних державних структур. Встановлено, що державні структури можуть зберігати функціональність навіть у надзвичайно складних умовах, що підтверджується на прикладі сирійського конфлікту.

Таким чином, типологізація політичних реакцій країн регіону MENA на зовнішнє втручання свідчить про наявність трьох відмінних моделей, які умовно можна позначити так: адаптивна модель (Туніс) – часткова відповідь на зовнішній тиск шляхом обмежених реформ задля збереження політичної стабільності та суверенітету; модель руйнування суверенітету (Лівія, Сирія) – глибокі наслідки зовнішнього втручання, що призвели до фрагментації державної влади та втрати ефективного контролю над територією; внутрішньо-авторитарна модель (Єгипет) – реакція у вигляді відновлення контролю над інституціями через військове втручання, з акцентом на стабільність за рахунок послаблення демократичних процесів.

Встановлено, що міжнародні інтервенції мали неоднозначний вплив на хід демократичних трансформацій у досліджуваних країнах. У Тунісі демократизація була переважно внутрішнім процесом з мінімальним зовнішнім втручанням, що сприяло збереженню адаптивного суверенітету. У Лівії зовнішня інтервенція в рамках доктрини R2P, хоча й мала гуманітарне обґрунтування, фактично зруйнувала державність і підірвала процеси демократизації. Сирійський випадок продемонстрував, що блокування міжнародної інтервенції на підставі захисту суверенітету призвело до збереження авторитарного режиму ціною гуманітарної катастрофи. У Єгипті зовнішній тиск не зміг протистояти внутрішньому поверненню до авторитарного управління.

З'ясовано, що моделі реакції держав на зовнішній тиск варіювалися між опором, адаптацією та трансформацією. Зокрема, опір проявився в діях сирійського режиму, який використовував міжнародно-правову риторику щодо суверенітету для блокування втручання; адаптація характерна для Тунісу, де влада частково реформувала політичну систему, зберігаючи при цьому контроль і суверенітет, трансформація відбулася в Лівії, де інтервенція спричинила недемократичні зміни, зокрема розпад інституційної структури та появу «негативного суверенітету».

Таким чином, дослідження підтвердило, що ефективність зовнішнього втручання задля підтримки демократичного врядування була низькою в тих випадках, коли інтервенція не враховувала локальний контекст і не супроводжувалась належною інституційною підтримкою. Успішніші демократичні трансформації спостерігалися в країнах із сильнішими державними інститутами та внутрішньою легітимністю, як-от Туніс. Натомість інтервенції, зосереджені на зміні режиму без забезпечення ефективного постконфліктного врядування (наприклад, у Лівії), лише поглиблювали кризу. У Єгипті та Сирії зовнішній тиск не призвів до сталої демократизації через потужний спротив з боку авторитарних внутрішніх сил. Це свідчить про обмежену ефективність універсальних підходів до зовнішнього втручання в контексті складних культурно-політичних реалій регіону.

Список використаної літератури

1. Dahl-Eriksen T. The controversial implementation of the Responsibility to Protect (R2P). *International Relations Quarterly*. 2022. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0976399621989464> (дата звернення: 23.08.2025).
2. Global Policy Journal. The Responsibility to Protect in 2012: R2P fails in Syria, Brazil's "RWP" Emerges. 2012. URL: <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/28/12/2012/>

- responsibility-protect-2012-r2p-fails-syria-brazil's-'rwp'-emerges (дата звернення: 25.08.2025).
3. Khashan H. The Arab Spring and democratization in the Middle East. *World Affairs*. 2012. URL: <https://www.jstor.org/stable/48566260> (дата звернення: 25.08.2025).
 4. Kyris G. Dynamic sovereignty and evolving international relations. *European Journal of Political Research*. 2022. URL: <https://www.jstor.org/stable/48566260> (дата звернення: 25.08.2025).
 5. Saaïda M. The striking delicate balance between sovereignty and interventionism. *International Relations Theory*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/377654956_The_Striking_Delicate_Balance_between_Sovereignty_and_Interventionism (дата звернення: 25.08.2025).
 6. Sarkin J., Capazorio B. The Syrian conflict as a litmus test for international law and community limits. *International Law Review*. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/362400961_The_Syrian_Conflict_as_a_Test_Case_for_the_Limits_of_the_International_Community_and_International_Law_Global_Politics_and_State_Sovereignty_Versus_Human_Rights_Protection (дата звернення: 27.08.2025).
 7. United Nations. 2005 World Summit Outcome Document (A/RES/60/1). New York: United Nations General Assembly, 2005. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf (дата звернення: 27.08.2025).
 8. Volk S. Sovereignty challenges in contemporary international relations. *Political Science Quarterly*. 2022. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1743872119828010> (дата звернення: 25.08.2025).
 9. Wolfrum R. Reconsidering proportionality in international law: Justifications for intervention. *International Legal Studies*. 2022. URL: <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3026&context=ils>.
 10. Zartman I.W. States, boundaries and sovereignty in the Middle East: Unsteady but unchanging. *International Affairs*. 2017. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA93_4_10_Zartman.pdf (дата звернення: 25.08.2025).

DYNAMICS AND SPECIFIC FEATURES OF EXTERNAL INFLUENCE ON NATIONAL SOVEREIGNTY AND DEMOCRATIC PROCESSES IN THE MENA REGION COUNTRIES

Iryna Klymchuk

*Lviv Polytechnic National University,
Institute of Humanities and Social Sciences,
Department of Political Science and International Relations
Mytropolyt Andriy St., 5, 79013, Lviv, Ukraine*

Inna Mykhalchuk

*Lviv Polytechnic National University
Mytropolyt Andriy St., 5, 79013, Lviv, Ukraine*

The article explores the functioning of national sovereignty under conditions of external pressure on the political systems of the Middle East and North Africa (MENA) region, with a focus on the interrelation between interventionism and democratization processes. The originality of this study lies in its theoretical analysis of the transformations occurring within the traditional Westphalian model of sovereignty under the influence of contemporary global challenges – notably humanitarian crises, democratization processes,

and the growing role of interventionist doctrines. The research provides a typology of political responses by states to external interference, identifying three response models: the adaptive model (Tunisia) – a partial response to external pressure through limited reforms aimed at preserving political stability and sovereignty; the destructive model (Libya, Syria) – severe consequences of foreign intervention leading to fragmentation of state authority and loss of effective territorial control; the internally authoritarian model (Egypt) – a response involving the reassertion of control over institutions through military intervention, prioritizing stability at the expense of democratic processes. The study employs qualitative comparative analysis, case study methodology, and process tracing to examine the consequences of interventions and the mechanisms of sovereignty adaptation. It finds that Tunisia's democratic transition was facilitated through internal negotiation mechanisms with minimal external influence, allowing the preservation of institutional integrity. In contrast, the NATO-led intervention in Libya under the R2P (Responsibility to Protect) doctrine resulted in the collapse of centralized authority and the emergence of 'negative sovereignty.' Meanwhile, the Syrian government, invoking international legal norms of non-interference, blocked external intervention, maintaining formal sovereignty at the cost of a humanitarian catastrophe. The Egyptian case demonstrates the role of internal military intervention in safeguarding national sovereignty, albeit with a regression of democratic development.

The study concludes that the effectiveness of external interventions in supporting democratic governance depends on sensitivity to the local context, the presence of resilient institutions, and internal legitimacy within the region. It also finds that universal approaches to democratization, when not backed by adequate institutional support, tend to be limited in effectiveness or even counterproductive.

Key words: national sovereignty, democratization, external intervention, adaptive sovereignty, MENA region, Arab Spring.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.10.2025

Дата публікації: 23.12.2025